

האוניברסיטה העברית בירושלים
בית הספר למדיניות ציבורית
תוכנית המצטיינים ללימודי תואר שני

האם יותר אשמה מיוחסת ל"חשודים הרגילים"?:

מחקר ניסויי על ציפיות פוליטיות וייחוס אחריות

עבודת גמר לתואר מוסמך במדיניות ציבורית

בהדרכת ד"ר רענן סוליציאנו-קין

מוגשת ע"י:

הרצל בהרב

ת.ז: 033078015

מועד הגשה: דצמבר 2011

תודות

ברצוני להודות למנחה שלי בעבודה זו, ד"ר רענן סוליציאנו-קין על ההנחיה המסורה לאורך כל הדרך, על ההדרכה וההכוונה, הסבלנות הרבה, הזמינות ועל האתגר האינטלקטואלי שהציב בפניי.

להוריי ולחמי וחמותי אבקש להודות על תמיכתם ללא סייג במשפחתנו.

לרעייתי שמרית על העמידה לצידי, על העזרה, ההבנה והדרך המשותפת, ואחרונים חביבים, ילדי היקרים, תאיר וניצן.

תוכן העניינים

4.....	רשימת טבלאות ותרשימים
5.....	תקציר
6.....	מבוא
8.....	פרק 1: סקירת הספרות
8.....	ייחוס אשמה- עדויות בספרות
12.....	פרק 2: פסיכולוגיה של אשמה
13.....	תיקוף אשמה
15.....	הסבר הממצאים
19.....	מבנה הדעת והשערות
19.....	שאלת המחקר
19.....	השערת המחקר
20.....	פרק 3: מתודולוגיה
24.....	פרק 4: ממצאים
35.....	פרק 5: דיון וסיכום
38.....	מקורות
41.....	נספח
41.....	השאלון שהוצג לנבדקים

רשימת טבלאות ותרשימים

טבלאות:

- 21 .1 טבלה מס' 1: תנאי הניסוי
- 25 .2 טבלה מס' 2: השוואת קבוצת המדגם לאוכלוסיית ישראל
- 27 .3 טבלה מס' 3: הצגה סכמתית של מידת הציפיות
- 28 .4 טבלה מס' 4: מידת ייחוס האחריות
- 29 .5 טבלה מס' 5: הקשר בין מידת הציפיות למידת ייחוס האחריות
- 31 .6 טבלה מס' 6: תוצאות רגרסיה ליניארית על מידת ייחוס האחריות
- 32 .7 טבלה מס' 7: נתוני מידת ייחוס האחריות לאחר נרמול
- 33 .8 טבלה מס' 8: תוצאות רגרסיה על משתנה אי ההלימה

תרשימים:

- 27 .1 תרשים מס' 1: הצגה גרפית של מידת הציפיות
- 29 .2 תרשים מס' 2: מידת ייחוס האחריות למנהיג לפי סוג מדיניות
- 30 .3 תרשים מס' 3: הקשר בין מידת הציפיות למידת האשמה
- 32 .4 תרשים מס' 4: מידת ייחוס האחריות לאחר נרמול

תקציר

מנהיגי מדינות עוסקים באופן יומיומי בקבלת החלטות ובביצוע מדיניות. בתהליכים אלו ניתן משקל רב לאופן בו ייתפסו המנהיגים כאחראים לתוצאות, ולהשלכות של המדיניות בה נקטו. המוטיבציה של המנהיג, במשטר דמוקרטי, הינה לשוב ולקבל את אמון הציבור בקלפי בבוא העת. אחד המניעים העיקריים של מנהיג המבצע המדיניות הוא, להימנע ממצב בו תיוחס לו אחריות להשלכות השליליות אשר נגרמו כתוצאה מן המדיניות אותה הוביל, ובמילים אחרות, ציבור הבוחרים יראה בו אשם בתוצאות הבלתי רצויות, ולא ייתן בו שוב את אמונו.

עבודה זו בוחנת את האופן בו מייחס הציבור אשמה למנהיגים המבצעים מדיניות לא פופולארית. היבט מעניין הנדון בספרות המחקר הוא, כי תהליכי שיפוט האשמה וייחוסה מושפעים מן הציפיות לפעולה. מן הספרות עולה, כי קיים קשר חיובי בין מידת האשמה המיוחסת למנהיג לבין הציפיות ממנו, כלומר, האשמה מיוחסת לחשודים הרגילים, ל "Usual Suspects", כאשר הם פועלים בהתאם לציפיות, אך במידה פחותה למי שפועל בניגוד לציפיות ממנו. מנהיג הפועל בניגוד לציפיות לא ניצב בפני אותה עוצמה של ביקורת ציבורית נוקבת וההסתברות כי "ישלם בכיסאו" על תוצאות מעשיו קטנה יותר. עם זאת, תצפיות אלו לא נבדקו עד עתה במערך מחקר ניסויי.

השערת המחקר של עבודה זו הינה כי כל צד פוליטי מואשם ע"פ הנזקים שקשורים אליו. השערה זו מבוססת על התיאוריה בנושא הפסיכולוגיה של האשמה, המציעה מספר מנגנונים אפשריים להסבר התופעה. לצורך כך נבדקו תהליכים של שיפוט אשמה בדרך של ניסוי. הניסוי נערך בסיוע חברת סקרים, באמצעות שליחת שאלונים מקוונים (online) לרשימת נבדקים המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית בישראל. המחקר בדק את מידת האשמה המיוחסת למנהיגים פוליטיים בשני צדי המפה הפוליטית, כאשר הם מבצעים מדיניות מתאימה או מנוגדת למצע מפלגתם.

השערת המחקר נתמכת על ידי תוצאות הניסוי. מן התוצאות עולה כי מידת הציפיות ממנהיג המבצע מדיניות משפיעה על מידת האשמה המיוחסת לו בגין תוצאות הפעולה. תוצאות אלה נידונות בפרק הדיון, וכן מוצעים כיוונים למחקר עתידי.

מבוא

עבודה זו עוסקת בתהליכי שיפוטי אשמה של מנהיגים פוליטיים, המבצעים מדיניות לא פופולארית, ובקשר בין שיפוטיות אלה לבין הציפיות הפוליטיות מאותם מנהיגים. נושא ייחוס האחריות והאשמה הינו קריטי עבור מנהיגים במשטרים דמוקרטיים, השואפים לקבל את אמון הציבור בקלפי בבוא היום, ואינם רוצים למצוא עצמם מואשמים בכישלונות, או בהשלכות שליליות של המדיניות בה נקטו.

בספרות המחקרית קיימות עדויות לכך שקיים קשר בין ייחוס האשמה או האחריות למנהיג, לבין הציפיות ממנו. על פי ממצאים אלו, קשר זה הוא חיובי: כל צד פוליטי מואשם בהתאם לנזקים שנגרמו אשר קשורים אסוציאטיבית "אליו". כך למשל, למפלגת ימין תיוחס פחות אשמה בשל עלייה בשיעור האינפלציה, ומנגד, למפלגת שמאל תיוחס פחות אשמה בשל עלייה בשיעור האבטלה (כפי שיפורט בסקירת הספרות).

בעבודה זו ייבחנו, לראשונה, תהליכים אלה בניסוי, בו התבקשו הנבדקים להביע את עמדתם לגבי ייחוס אשמה למנהיגים ישראליים בהקשר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, בסיטואציות שונות.

המוטיבציה לבחינת הנושא היא כאמור, העדויות בספרות על קיומו של קשר בין מידת האשמה המיוחסת למנהיג ובין הציפיות מאותו המנהיג. בעבודותיהם של Anderson (1995), Ross (2000) ו-Zohlnhöfer (2007), מוצגות דוגמאות שונות לכך. קשר זה, עשוי להיות מוסבר בעזרת כמה מנגנונים אפשריים, חלקם מבוססים על חקר הפסיכולוגיה של אשמה (Kahneman et al. 1986, Alicke 2000) ואחרים נשענים על הסברים פוליטיים (Hirschman 1970, Ross 1995).

המשך העבודה בנוי באופן הבא: בפרק 1 תוצג סקירת הספרות אודות הקשר בין ייחוס אשמה והציפיות לפעולה פוליטית; בפרק 2 תובא הרחבה על התשתית התיאורטית של נושא ה"אשמה" והפסיכולוגיה של אשמה, הצגת המנגנונים האפשריים להסבר הממצאים, הצגת שאלת המחקר והשערת המחקר; בפרק 3 תוצג מתודולוגית המחקר; אחריו יבוא פרק ממצאי המחקר; ולאחריו פרק הדין וסיכום.

פרק 1: סקירת הספרות

ייחוס אשמה- עדויות בספרות

היבט מעניין בנושא ייחוס אשמה למנהיגים פוליטיים מצביע על כך שלכל צד פוליטי מיוחסת יותר אשמה לתוצאות שליליות הנובעות ממדיניות המקושרת איתו. כך לדוגמא, במדינות אירופה, מפלגת שמאל חברתי תיתפס כאשמה במידה פחותה ממפלגת ימין, כאשר תיישם מדיניות של קיצוץ בתקציביים חברתיים (מדיניות הנתפסת כ"ימנית"), או כאשר יתרחש גידול בשיעור האבטלה. מנגד, ממשלת ימין תיתפס כאשמה במידה פחותה במקרה של אינפלציה דוהרת (הימין הכלכלי רואה בשימור שיעור אינפלציה נמוך יעד מרכזי). במדינת ישראל, הדוגמא הטובה יותר לנושא זה, תינתן בהקשר הסכסוך הישראלי פלסטיני, מאחר וב ישראל, נושא זה הוא המבחין המרכזי בין מצעי המפלגות ועל פיו נקבע אופן ההצבעה בבחירות (Shamir & Arian 1999). דוגמא אפשרית היא מידת היכולת של ממשלת ימין לבצע ויתורים טריטוריאליים, בסיני וברצועת עזה, גם אם תוך מחאה ציבורית, אך ללא אובדן של השלטון. ספק אם ממשלת שמאל הייתה צולחת מהלך שכזה ללא תשלום מחיר זה.

כיצד ניתן להסביר ממצאים אלה, המנוגדים, במידה רבה, לחשיבה האינטואיטיבית? עבודה זו מבקשת להתקדם שלב נוסף מן התצפיות, באמצעות ניסוי מבוקר, הבודק האם אכן קיים קשר סיבתי בין ציפיות וייחוס אשמה, ובמידה שכן, מה יכולה להיות הסיבה לכך. בתחילה תוצג הספרות הקיימת בנושא, לאחר מכן יוצגו התשתית התיאורטית של נושא האשמה, ולבסוף, תינתן סקירה מקיפה אודות המחקר שנערך, תוצאותיו והמסקנות העולות ממנו.

הממצאים בספרות

Anderson (1995), מראה כי במדינות באירופה (גרמניה, הולנד ודנמרק) קיים קשר שלילי בין תוצאות בפועל להם אחראיות המפלגות בקואליציה, לבין מידת האחריות המיוחסת להן על ידי הבוחרים, כאשר המפתח למידת האשמה המיוחסת הוא, כיצד נתפסות המפלגות בעיני הבוחרים, או, מהם הנושאים הנתפסים כעומדים בראש סדר העדיפויות שלהן. הפופולאריות של מפלגות הימין יורדת בעידן של עלייה באבטלה, ומצד שני, מפלגות השמאל צוברות תמיכה ציבורית בעידן של עלייה באבטלה ומאבדות אותה בעידן של עלייה באינפלציה. Anderson טוען כי ממצאים אלו מאתגרים את המודל האינטואיטיבי של מנגנון הפרס/קנס, ומראים כי ציבור הבוחרים אינו מקבל החלטות רטרואקטיביות טהורות. בדומה לכך, טוענת Ross (2000), כי לעברן של מפלגות שמאל המקצצות בתקציבי רווחה מופנית פחות ביקורת ציבורית. מפלגות השמאל נתפסות כאחראיות לגידול בהוצאה הציבורית ולמיסוי גבוה בשנות ה-70 של המאה ה-20, ומפלגות הימין נתפסות כאנטי-חברתיות. במקרים מסוימים דימויים אלה שונים מהותית מן המדיניות אותה נוקטות המפלגות. כך לדוגמא, המפלגה השמרנית הבריטית הגדילה, במונחים ריאליים, את ההוצאה הציבורית ב 18 שנות שלטונה (1979-1997) (שם, 159). דוגמא נוספת (אשר לא נבדקה מחקרית) היא הטענה הנפוצה ביחס למציאות הפוליטית הישראלית, לפיה רק ממשלה ימנית תוכל לבצע פשרות טריטוריאליות בעת חתימת הסכמי שלום, ולקבל לצורך כך תמיכה ציבורית מספקת.

דוגמאות אלה משולבות על ידי Ross (2000) בתזה: "ניקסון הולך לסיין": "היכולת להנהיג הינה אופטימאלית כאשר המהלך השנוי במחלוקת נתפס כלא סביר לפעולה" (שם, 162). שני תנאים לתזה זו: (א) היא מבוססת על ההנחה כי לכל מפלגה יש "נושאים שלה" / "נושאים אסוציאטיביים". נושאים אלו מזוהים עמה במשך כמה שנים או עשורים. התנאי השני, המשולב עם "הנושאים האסוציאטיביים", הוא (ב) התנאי המוסדי: העדרם של שחקנים פוליטיים משמעותיים, המצויים על הציר האידיאולוגי הרחוק יותר מן המרכז לעומת מיקומה

של המפלגה השלטת (משמאל או מימין) ועשויים לבקר אותה על ביצוע המדיניות. באם תנאי זה מתקיים, היכולת להוביל מהלכים שנויים במחלוקת רבה יותר.

Zohlh fer (2007) מביא תימוכין נוספים לכך שמפלגות יכולות לבצע, בקלות רבה יותר, מדיניות אשר אינה משויכת להם, או אינה נתפסת ככזו בה תנקוט המפלגה. זמן קצר לאחר כניסת טוני בלייר, מנהיג ה"לייבור" הבריטי השמאלי, ללשכה ברח' דאונינג 10, הצליח בלייר להוביל מהלך של רפורמות ושינויים מבניים בשירות המדינה הבריטי, ואף לרסן את ההוצאה הציבורית. ניסיונות קודמים של המפלגה השמרנית (הימנית) נתקלו בקשיים ובביקורת ציבורית נוקבת. באופן דומה לאשר אירע בבריטניה, גם באוסטרליה וניו זילנד, הצליח השמאל, בניגוד לימין, להעביר שורה של הפחתות תקציב וקיצוצים (Ross 2000: 161).

על מנת להציע הבנה טובה יותר של ממצאים אלה בספרות, נסקור להלן את הספרות המחקרית בתחום הפסיכולוגיה של שיפוטי אחריות ואשמה ונציג מספר מנגנונים אפשריים להסברת הממצאים.

תשתית מושגית

מהי אשמה ומה התהליכים הפסיכולוגיים שבבסיסה? נרחיב על כך על פי הספרות, ונבדוק את הממצאים על ידי בחינת הידוע לנו מן המחקר בנושא הפסיכולוגיה של אשמה.

אחריות ואשמה

המונח אשמה מוגדר ע"פ מילון אוקספורד (בתרגום חופשי) כ- "להחשיב או לומר ש"מישהו" אחראי ל"משהו" (רע או שגוי) או מחדל". הגדרת האשמה: (א) קשורה למשהו שלילי או שגוי; (ב) אותו "משהו" שלילי נקשר ל"מישהו" שאחראי עליו. אשמה היא אקט של ייחוס משהו שלילי לבן אדם או ישות. מילון ספיר העברי מגדיר אשמה כ- "אחריות לעבירה או כשלון". אשמה היא מושג הטומן בחובו אחריות לתוצאות שליליות.

אחריות, בשונה מאשמה, יכולה להתייחס הן לתוצאות שליליות והן לתוצאות חיוביות, וכן יכולה להיות רטרוספקטיבית או פרוספקטיבית. אשמה, מנגד, מתייחסת רק לתוצאות שליליות והינה רטרוספקטיבית בלבד. מבחינה משפטית, ייתכן ותתקיים אחריות גם כאשר אין אשמה מוסרית או חברתית, ולעיתים תיתכן אשמה גם בהעדרה של אחריות פורמאלית (Alicke, 2000). בנייר זה, נשתמש במונח אשמה או לחילופין במונח אחריות, אך במובנו הצר, היתה לאשמה, מאחר והעבודה עוסקת בתהליכי שיפוט אשמה במקרה של נזק או מחדל אשר הינם שליליים.

פרק 2: פסיכולוגיה של אשמה

מודלים פסיכולוגיים של האשמה

א. Schlenker - המודל המשולש של אחריות

בסקירתם על הספרות הפסיכולוגית והפילוסופית של ייחוס אחריות, מזהים Schlenker ועמיתיו (1994) שני היבטים מרכזיים לאחריות. הראשון הוא הייחוס- "imputation" והשני הוא המחויבות- "answerability". מאפייני הייחוס הם (1) אחריות כסיבתיות; (2) היסוד הנפשי / הרצון החופשי; (3) מסוגלות מנטלית לנהוג באופן הגיוני ומכוון. מאפייני המחויבות הם (1) מידת האחריותיות; (2) מחויבויות הנובעת מכללים מוסריים וחוקיים, ובנוסף, (3) חובות הנובעים מתפקידים חברתיים.

Schlenker ועמיתיו מציגים מודל משולש של אחריות המורכב משלוש אבני בניין: תכתיבים, האירוע וזהות המבצע. *תכתיבים* קובעים את הקריטריונים על פיהם אמור המבצע לפעול, הם מכוונים את אופן ההתנהגות ומסייעים להערכתה. *האירוע* הוא הפעולה עצמה והשלכותיה. *הזהות* מתייחסת לשאלה מיהו המבצע, מהם תפקידיו, מהן האיכויות בהן ניחן, ולמה הוא מחויב. בכדי לייחס אחריות אנו נדרשים לדעת מה אירע (אירוע), מי עשה (זהות) והאם הייתה כאן התנהגות ראויה (כללים). אם לדוגמא אירע נזק או מחדל, אך הפעולה (אירוע) בוצעה על פי הכללים, יקשה עלינו לייחס אחריות או להטיל אשמה.

על פי Schlenker ועמיתיו, כל ההערכות העוסקות בקביעת מידת האחריות, כוללות אינפורמציה על שלושת האלמנטים הללו. בבואנו להעריך את מידת האחריות של המבצע אנו מושפעים מעוצמת הקשרים בין האלמנטים. החידוש בעבודתם הוא הקישור בין האלמנטים – קרי, האופן בו הערכה של אחד מהם משמעותית גם עבור הערכת האחרים. עוצמת הקשרים בין שלושת האלמנטים נמצאה כמשמעותית לשיפוטי אחריות.

ב. "culpable control model"- Alicke

מודל פסיכולוגי נוסף של אשמה מציג Alicke (2000), בשם: "culpable control model". שליטה בהקשר זה משמעה: " החופש להשפיע על התנהגויות ותוצאות רצויות או למנוע את שאינן רצויות". אליק מציע אף הוא שלושה אלמנטים הקשורים ביניהם להערכת מידת האשמה: (1) היסוד הנפשי; (2) התנהגויות; (3) תוצאות. הקשרים המבניים אותם מציג אליק הם: הקשר בין אלמנט היסוד הנפשי - הדעת, לאלמנט ההתנהגות- שליטה רצונית על ההתנהגות. מתייחס לשאלה האם המעשה בוצע מתוך בחירתו החופשית של המבצע; הקשר בין אלמנט ההתנהגות לאלמנט התוצאה- שליטה בסיבתיות, מתייחס להשפעה שהייתה למבצע על התוצאות/ הנזקים; הקשר השלישי עובר דרך שני קודמיו- שליטה רצונית על התוצאות, והוא מתייחס לשאלה האם התוצאות אכן היו אלו הרצויות והאם הן אירעו כפי שנצפה מראש.

תיקוף אשמה

שלושת האלמנטים הבסיסיים במודל של Alicke (שהוצג לעיל), תואמים את המוצג ברוב התיאוריות בנושא האחריות והאשמה. אולם, תרומתו העיקרית של המודל הוא בהבניית ההטיות הקוגניטיביות אשר נובעות ממניעים רגשיים, בפסיכולוגיה של האשמה. הטיות אלו צומחות מתוך הערכות ספונטניות: תגובות רגשיות לאירוע מזיק, והאנשים המעורבים בו תורמים לתהליך "תיקוף האשמה", במסגרתו מתבצעים ההערכה והאומדן של הקישורים המבניים. ההנחה האופיינית היא כי אנשים הם המעורבים בתהליך הסיבתי (בניגוד לגורמים בלתי נשלטים או מזל), ולכן אשמה היא ברירת המחדל של הייחוס, וניסיונות למיתון והפחתת מידת האשמה לרוב לא יהיו אפקטיביים (Alicke, 2000: 558).

תגובות רגשיות באות לידי ביטוי באופנים שונים. אחד מאופנים אלו הוא התהליך של "החלפת המיוחס" – "attribute substitution" (Kahneman & Frederick, 2002).

בתהליך זה, אנשים הניצבים בפני משימה בה נדרש שיפוט, הערכה או אומדן לא פשוטים (לדוגמה קביעה מהו העונש המתאים בגין פשע מסוים), בוחרים באופן בלתי מודע לבצע הערכה פשוטה יותר. במקרה של הערכה מוסרית הם עשויים לשקול את מידתה של תחושת ההתקוממות והזעם בה חשו עם היוודע להם דבר המעשה- תהליך הנקרא " outrage substitution" (Kahneman & Sunstein, 2007).

תגובות ספונטניות אחרות מתרחשות בתגובה למידע המגובה בראיות או נסיבות ודאיות - גורמים כגון מעמד, גזע, מין ושיוך חברתי. תגובות אלו מעלות את הנטייה להאשים את האדם או האנשים אשר מייצרים את הרגשות השליליים ביותר ביחס אליהם. האשמה כזו מושגת על ידי שינוי הסטנדרטים הנדרשים מן הראיות, על ידי השפעה על תפיסת השליטה (האם המבצע אכן אחראי לתוצאות והיה ביכולתו לשלוט עליהן), או על ידי חיפוש ואיסוף מידע סלקטיבי, ובלבד שיתמוך בייחוס האשמה לאותו גורם אליו נוח ביותר לייחס אותה. כל אלה מסתכמות לכדי תהליך "תיקוף האשמה" - "blame validation" - "הנטייה לייחס אשמה ולא לחפש נסיבות מקלות חזקה יותר מהנטייה שלא לייחס אשמה, במקרים בהם התרחש אירוע עם נזק רב" (Alicke, 2000: 568).

תיקוף האשמה נוגע גם לעניין הציפיות הנורמטיביות, אשר נגזרות מן הידע הכללי בידי המסתכל אודות האירוע, או אודות זהות המבצע. ידע אודות שיוך חברתי, מעמדי גזעי, מגדרי וכו' של מבצע הפעולה, משפיע על שיפוטם של הבוחנים את הפעולה כאשר הם נדרשים להחליט האם הפעולה בוצעה באופן רצוני ובשליטה מלאה של המבצע. "הנטייה להתאים את ההתנהגות לציפיות מביאה לכך שלאנשים המתנהגים באופן עקיב, יקשה לבקש, או נכון יותר, לקבל ניקוי מאשמה, או התחשבות בנסיבות מקלות".

שילוב של נושא התגובות הספונטניות בספירה הפוליטית ובעיצוב תהליכי שיפוט ציבוריים עוסק בנושא ההטיה המפלגתית. Rudolph (2006, 2003a, 2003b) טוען כי ההטייה

המפלגתית משפיעה על ייחוס האחריות בנוגע למצב הכלכלי במשק. השתייכות מפלגתית משרתת כיוריסטיקה בייחוס האשמה לממשל (Malhotra & Kuo, 2008). ההשפעות של ההערכה הספונטנית על השיפוט נקבעות על ידי הבהירות שבין הקשרים המבניים. השפעות אלו מועצמות כאשר העדויות ביחס לקשרים המבניים חלשות או עמומות ומוחלשות כאשר התשתית הראייתית של הקשרים הינה חדה וברורה. בתחום הפוליטי, תומכת עבודתם של Malhotra & Kuo (2008) בטענה, כי מידע ברור על הקשרים המבניים פועל לריכוך התגובות הרגשיות. כך לדוגמא, סיפוק מידע לדוברים ולתקשורת אודות תפקודם של נושאי משרות בהקשר של הסופה "קתרינה", איפשר למזער את ההטיה המפלגתית (כך שייחוס האשמה או אי ייחוסה נבע פחות משיוך מפלגתי).

ניתן לסכם ולומר, כי על מנת להאשים אדם (או ישות אחרת, כגון מוסד) בתוצאות שליליות מסוימות, יש לקבל מידע על מערכת הכללים בהם הוא נתון ולהם הוא מחויב, מידע על זהות האדם ומידע אודות המעשה שבוצע ותוצאותיו. בין כל אלה קיימת מערכת של קשרים מבניים. כך לדוגמא, אם מבצע המעשה הוא אדם אשר לא היה אמור כלל לעשות אותו, ייתכן ומידת האשמה תפחת. כבאי אשר לא הצליח לכבות שריפה יואשם ברשלנות ביתר קלות מאשר עובר אורח אשר ניסה לעזור בכיבוי שריפה במקום שבו אין שירותי כיבוי אש. זאת, חרף העובדה ששניהם ביצעו לכאורה את אותם פעולות בדיוק. בתהליך הערכת וייחוס מידת האשמה משתתפים עובדות, רגשות והטיות קוגניטיביות. נבדוק כעת כיצד יכול לסייע המידע הקיים בספרות לבחינת הנושא של נייר זה- הקשר בין מידת ייחוס האשמה לציפיות אותן אנו מצפים ממבצע הפעולה, טרם ביצועה.

הסבר הממצאים

מתוך סקירת הספרות לעיל, ניתן להציע שלושה מנגנונים אפשריים להסברת הממצאים הקושרים בין ייחוס אשמה לבין הציפיות ממבצע הפעולה. המנגנון הראשון אינו פסיכולוגי במהותו, ומסביר את העדר ייחוס האשמה באמצעות העובדה שלציבור הבוחרים אין

אלטרנטיבה אחרת, בלשון הספרות, העדר "יציאה" - לא קיימת אופציה של "Exit" (Hirschman 1970). השני מבוסס על הפסיכולוגיה של תיקוף אשמה "Blame Validation", ובתמצית- מדבר על כך שאשמה מיוחסת בהתאם לזהות הנאשם או הסוכן- "Agency Dimension". המנגנון השלישי יסביר את הממצאים בכך שהשיפוט של המעשה והשלכותיו, ובמילים אחרות, תפיסת תוצאות המעשה כשליליות, אינה מוחלטת אלא יחסית, ה- "Perceived Loss" מושפע מייחוס לחלופות אחרות.

א. אפשרות יציאה מוגבלת

במקרים בהם אין אלטרנטיבה הולמת למפלגה השלטת, ציבור הבוחרים לא יבחר באופציית ה-Exit, ולא יעביר את תמיכתו למפלגה יריבה. כך מוצבת הפרדה בין העמדה העקרונית, של ייחוס אשמה לגורם מסוים, ובין התגובה ההתנהגותית לעמדה זו. המחקרים שהובאו לעיל הציגו את התנהגות הבוחרים ותגובתם בפועל למדיניות שבוצעה ולא את עמדתם העקרונית. ייתכן וציבור הבוחרים אכן הטיל אשמה על מבצעי המדיניות, אולם, בהעדר אופציה שלטונית עדיפה, לא תרגם את ייחוס האשמה ולא העביר את תמיכתו ליריבים, (Hirschman 1970) (Dowding et al. 2000: 477).

הניסוי אותו ערכנו בוחן את השאלה, האם המנגנון המסביר את הממצאים הוא מנגנון "העדר אופציית היציאה", או מנגנון אחר. במידה וההשערה כי ייחוס אשמה מושפע מן הציפיות המוקדמות לא תיתמך, ניתן יהיה להסביר את הממצאים האמורים בכך שציבור הבוחרים לא "העניש" את מקבלי ההחלטות בקלפי, מאחר ולא עמדה בפניו אפשרות אחרת.

על מנת להעריך האם בסיטואציות המובאות לעיל, אכן ישנו קושי מובנה בתיעול ייחוס האשמה לערוץ הפוליטי (במילים אחרות- העדר "אופציית יציאה"), או שמא מידת ייחוס האשמה אכן מופחתת, וההסבר לממצאים איננו נובע מאילוץ, אלא הסבר עקרוני של שיפוט האשמה פחותה, בוצע הניסוי במחקר זה. באם יצביעו תוצאות הניסוי שמידת ייחוס האשמה

אכן מופחתת, ניתן יהיה להסביר את התוצאות באמצעות שני המנגנונים הפסיכולוגיים האמורים לעיל. הראשון מסביר באיזה מקרה לא תיחוס אשמה, כאשר הדגש הוא כי מבצע המעשה לא יואשם בשל זהותו. המנגנון השני יתמקד בשאלה האם תוצאות המעשה נתפסות כשליליות, ולא בזהות האדם אשר ביצע את המעשה.

ב. שיבוש יכולת תיקוף האשמה

ההיבט הראשון משויך לנושא ייחוס האשמה. Alicke (2000) דן בנושא "תיקוף אשמה" ומניח כי "הנטייה לדמות ולזהות את ההתנהגות עם הציפיות, מביאה לכך שאנשים המתנהגים באופן עקבי לאישיותם, ייתקלו בקשיים במיתון והפחתת מידת האשמה המיוחסת להם" (2000: 569). כלומר, קל יותר להאשים את מי שמתנהג על פי המצופה ממנו. לוגיקה זו, בכיוון ההפוך, עשויה להצביע על כך, שלמי שמתנהג בניגוד לציפיות ממנו, ייקשה יותר לייחס אשמה. במלים אחרות, התנהגות לא עקבית לציפיות מובילה לשיבוש יכולת תיקוף האשמה "Dis-validation of Blame". השלכה זו לא נדונה בספרות הפסיכולוגית, אך עשויה יכולה למצוא תימוכין במדעי המדינה. כישלונות מסוימים נקשרים באורח קבע לחשודים המיידים, הרגילים- ה"Usual Suspects", אם נשתמש במטבע הלשון המפורסמת מהסרט "קזבלנקה".

ג. עסקת הייחוס

ההיבט השני בפסיכולוגיה של האשמה אשר עשוי להסביר את הממצאים האמורים הוא ההיבט של שיפוט האבדן/הנזק אשר נגרמו מן המעשה. תיוג תוצאה, או השלכה של מדיניות או מעשה כשליליים, כלומר מהווים נזק או אבדן, הוא תהליך של שיפוט ושל תפיסה, בו משתתפים כללים ברורים או עקיפים ומרומזים. על פי גישה זו, לא כל אבדן נתפס כבלתי הוגן (Kahneman et al. 1986), אלא רק אובדן אשר מפר את "עסקת הייחוס". בדומה טוענת Ross (2000) כי אבדנים או נזקים בהקשר הפוליטי, לא יביאו לכדי האשמה של האחראים להם, מאחר וייראו כתוצאות סבירות ולגיטימיות הנובעות מכורח או ממצאות

אובייקטיבית לא ניתנת לשינוי. לדוגמא, עלייה בשיעור האבטלה בזמן מיתון כלכלי בינלאומי. הסבר כזה ניתן לראות כניהול אמין של עסקת הייחוס בתנאים קשים. ייחוס האשמה אינו מתממש, מאחר והאדם אשר אמור להאשים מאמין כי בסך הכל, התוצאה אינה כה גרועה, בהתחשב באלטרנטיבות. אם נחזור לדוגמאות המוזכרות במחקר, ניתן יהיה כעת להסביר כי כאשר תעלה האינפלציה בעת שלטון ממשלת ימין, ייקל להסביר את הדבר כתוצאה בלתי נמנעת של המצב הכלכלי- הממשלה מנהלת באופן אמין את הכלכלה אך יש קשיים אובייקטיביים. אם הייתה זו מפלגת שמאל בשלטון, ניתן היה לומר כי הגידול באינפלציה הינו מכוון, ולכן, ניתן לייחס אשמה לממשלה. קו מחשבה זה מוצג על ידי Zohlnhöfer (2007) אשר כותב: "מפלגות שמאל נתפסות ככאלו שלא יבצעו קיצוץ בתקציבי הרווחה, ולכן, יכולות לקוות כי כאשר יציעו תוכנית קיצוצים, ייראה זאת כאילו זו החלופה היחידה לפעולה (2007: 1122)". "בדומה לכך, מפלגות הימין יכולות להציע העלאת מיסים".

מבנה הדעת והשערות

על פי הספרות המחקרית, הנטייה לייחס אשמה מושפעת מן הציפיות לפעולה. המחקרים במדינות מערב באירופה ובארה"ב ומלמדות כי למפלגות אשר פעלו בניגוד למצען, כלומר, בניגוד לציפיות של ציבור הבוחרים, יוחסה מידה פחותה של אשמה כאשר תוצאות המדיניות בה נקטו היו שליליות, לכל הפחות בהקשר הכלכלי של מדיניות כלכלית שמאלית אותה הובילו מפלגות ימין ולהיפך. בעבודה זו ביקשנו לבדוק שאלה זו באופן ניסויי.

שאלת המחקר:

שאלת המחקר היא לפיכך.

האם ייחוס האשמה למנהיגים פוליטיים מושפע מן הציפיות לפעולה מאותם המנהיגים. שאלה זו תיבחן בדרך של ניסוי. שאלה נוספת אשר נבקש לקבל אינדיקציה לגביה היא: מהו המנגנון המסביר את ייחוס האשמה. לשאלה זו לא תינתן תשובה מלאה במגבלות נייר זה, אך התשובה אשר תתקבל במענה לשאלת המחקר העיקרית תאפשר להצביע על כיוונים אפשריים להסבר על מנגנון קביעת ייחוס האשמה.

השערת המחקר:

השערת המחקר היא: למנהיג פוליטי המבצע פעולת מדיניות שהיא בניגוד למצופה ממנו, אשר מביאה לתוצאות שליליות, תיחוס מידת אשמה מועטה יותר ממנהיג הפועל באופן ההולם את המצופה ממנו.

פרק 3: מתודולוגיה

על מנת לבחון בדרך של ניסוי את הקשר בין ייחוס אשמה למנהיג פוליטי ובין הציפיות המוקדמות ממנו, בצענו ניסוי אשר כלל מדגם של נשאלים רשומים בחברת "מדגם" בשיטת "opt in". חברה זו מתמחה בביצוע סקרים וניסויים על מדגמים שונים. אוכלוסית מדגם בניסוי זה מהווה מדגם מקורב למייצג של האוכלוסייה היהודית בישראל. הנבדקים בפרוייקט, מילאו את השאלונים בין התאריכים 6/9/2011 ל – 14/9/2011. נשלחו 510 שאלונים, מתוכם ענו באופן מלא על 410 שאלונים (שיעור ההשבה של 80%). לפני הצגת המניפולציות העיקריות של הניסוי נשאלו המשתתפים סדרה של שאלות סוציו-כלכליות ופוליטיות.

שיטת הניסוי ומניפולציות:

השאלונים כללו 6 גרסאות שונות של פעולה מדינית היפותטית, אותה מבצע ראש הממשלה, אשר הביאה לתוצאות שליליות. הקצאת הנבדקים ל 6 קבוצות הניסוי בוצעה באופן אקראי. השאלונים נבדלו אחד מן השני על פי זהות ראש הממשלה המכהן, והמדיניות המתוארת בגירסה. הנחת היסוד היא כי במדינת ישראל הבוחר מחליט למי לתת את קולו בעיקר לפי המצע המדיני של המפלגות ולא לפי המצע הכלכלי (Shamir and Arian 1999), לכן, ההקשר שנבחר הוא מדיניות הממשלה ביחס לסכסוך הישראלי פלסטיני. מאחר והמחקר מבקש לבדוק את ייחוס האשמה בגין פעולת מדיניות על פי הציפיות מן המנהיג, הצלחת המחקר תלויה בראש ובראשונה בבחירת פוליטיקאים בעלי עמדות שונות, אשר הציפיות מהם שונות, ע"פ זהותם, אך גם כאלה אשר סיכוייהם לעמוד בראשות הממשלה סבירים. לצורך כך, נבחרה ציפי לבני כנציגת הצד השמאלי של המפה הפוליטית. כנציגי הצד הימני של המפה, נבחרו בנימין נתניהו (רה"מ בפועל) ואביגדור ליברמן. נתניהו וליברמן נבחרו גם שניהם, משום שנתניהו הוא ראש ממשלה בפועל, ולכן נכלל גם ראש ממשלה היפותטי ימני מול ראש ממשלה היפותטי שמאלי (לבני). על מנת לבחון האם התסריטים השונים אכן עוררו

מידה שונה של ציפיות אצל הנשאלים (בדיקת מניפולציה), הם נשאלו האם הציפיות של מן המנהיג/ה אכן תואמות למדיניות שביצע/ה. הרחבה על כך להלן בפרק הממצאים.

שתי פעולות המדיניות המתוארות היו קידום מדיניות סיפוח גושי התנחלויות בגדה המערבית (מדיניות נצית), לעומת פינוי מספר התנחלויות בגדה (מדיניות יונית), וראשי הממשלה האופצינאליים הם בנימין נתניהו, ציפי לבני ואביגדור ליברמן. סה"כ 6 תסריטים (2 פעולות מדיניות x 3 מנהיגים). בכל שאלון הוצגה פעולת מדיניות אחת בלבד וראש ממשלה יחיד/ה, וכל נשאל ראה רק גרסה אחת של השאלון.

בכל הגרסאות נשאלו הנבדקים על מידת האשמה אותה הינם מייחסים לרה"מ בעקבות התוצאות השליליות של מהלך המדיניות, אשר הוצג להם בשאלון. בשאלונים בהם הוצגו תסריטים הכוללים את ציפי לבני ואביגדור ליברמן כראש הממשלה, נתבקשו הנבדקים לדמיין, לצורך מילוי השאלון, כי רה"מ הוא זה אשר מוצג בתסריט ככזה. בגרסאות אלה, נכללה שאלה ביחס למידה בה היה לנשאל קל לדמיין את ציפי לבני או אביגדור ליברמן (בהתאם לגרסא) כרה"מ מכהן בפועל. בשתי הגרסאות בהם נתניהו הוצג כרה"מ, הושמטה שאלה זו. טבלה 2 מציגה את ששת תנאי הניסוי.

טבלה מס' 1:

אביגדור ליברמן	בנימין נתניהו	ציפי לבני	
כלל לא צפויה	לא צפויה	צפויה	מדיניות יונית
צפויה	צפויה	כלל לא צפויה	מדיניות נצית

תנאי הניסוי

הצגת התסריטים:

בפני הנבדקים הוצגו שני תסריטים, הראשון הוא תסריט של יישום מדיניות ימנית ניצית המביאה לתוצאות שליליות אובייקטיביות, השני הוא של יישום מדיניות שמאלית יונית המביאה לתוצאות שליליות אובייקטיביות. התוצאות השליליות זהות בכל התסריטים. הנבדקים חולקו אקראית ל 6 קבוצות, לכל קבוצה הוצג סוג תסריט אחד (ניצי/ימני) ורה"מ אחד (לבני/ נתניהו/ ליברמן). כל השאלות אשר הוצגו לנבדקים, בכל התסריטים, היו זהות (ראה נספח 1). הניסוי נערך בחודש ספטמבר 2011, בחודש זה נרשמה תכונה רבה לקראת האפשרות שהרשות הפלסטינאית תבקש להכריז על עצמה במליאת האומות המאוחדות כמדינה עצמאית, בהקשר זה חוברו התסריטים הבאים:

התסריט היוני הוא של מנהיג הנוקט במדיניות של פינוי 7 התנחלויות בצפון השומרון, כצעד בונה אמון מול הרשות הפלסטינית, במטרה למנוע הכרזה פלסטינית חד צדדית על הקמת מדינה עצמאית. התוצאות השליליות של מדיניות זו על פי התסריט הן שרשרת פיגועים אשר נגרמו כתוצאה מיכולתם של המפגעים להוציא את הפיגועים מן השטח המפונה (בשל הפינוי), הסמוך לקו הירוק, שתוצאותיה הרוגים ופצועים.

התסריט הניצי הוא של מנהיג המודיע על כוונתו לספח גושי התנחלויות גדולים בגדה, כצעד נגד לקראת הכרזה פלסטינית חד צדדית על הקמת מדינה עצמאית. התוצאות השליליות: שרשרת פיגועים ברחבי הגדה המערבית ובאזור קו התפר שתוצאותיה הרוגים ופצועים (בהיקף זהה לזה שבתסריט הראשון).

בדיקת מידת ייחוס האשמה:

חלק זה הינו החלק העיקרי של השאלון, בו נתבקשו הנבדקים לדרג באיזו מידה הם רואים את רה"מ כאחראי לתוצאות הפעולה (בכל תסריט בהתאם לפעולה השונה), כמו כן נתבקשו הנבדקים להשיב האם הם סבורים שעל רה"מ להתפטר בעקבות תוצאות הפעולה. שתי שאלות אלה שימשו למידת ייחוס האשמה – היא המשתנה התלוי אותו אנו מעוניינים לבדוק, בהתבסס על הקשר שבין ייחוס אחריות והמידה בה אנשים 'ראויים לסנקציה' (punishment)

(Gibson and Gouws 1999: p. 512) (worthiness) הנבדקים נתבקשו לדרג בסולם של 1-10 את מידת האחריות לתוצאות הפיגועים אותה הם מייחסים לראש הממשלה (1= כלל לא אחראי...10= מאד אחראי), וכן לדרג בסולם של 1-10 האם הינם סבורים שעל ראש הממשלה להתפטר עקב תוצאות הפיגועים (1= כלל לא צריך להתפטר.... 10= צריך להתפטר)

בדיקת המניפולציות: הלימה בין המדיניות ובין הציפיות מן המנהיג/ה

כאמור, השאלון כלל שאלה ש מטרתה לברר (1) את הציפיות מן המנהיג- האם הנבדק מצפה מן המנהיג לנקוט במדיניות אשר הוצגה לו בשאלון אותו מילא, וכן (2) את מידת הקלות או הקושי לדמיין את אביגדור ליברמן וציפי לבני כראשי ממשלה מכהנים (שאלה זו לא הופיעה בגרסאות בהם הוצג רה"מ כבנימין נתניהו). בשתי שאלות אלה ניתן למשיבים להרחיב גם בטקסט חופשי, מדוע דירגו את הציפיות ואת מידת הקושי כפי שדירגו. שתי שאלות אלו מניחות את התשתית לתשובה על שאלת המחקר העוסקת בציפיות מן המנהיג. מאחר ואם הציפיות לפעולה על פי התסריטים אינן משתנות אצל כל מנהיג בין מדיניות ימנית ובין מדיניות שמאלית, אין בסיס טוב לענות על השאלה האם ייחוס האשמה מושפע מהציפיות. כמו כן, אם אישיות אינה נתפסת כמנהיגה, לא ניתן לשאול לגביה שאלה העוסקת בייחוס אשמה למנהיגים. הרחבה נוספת להלן בפרק הממצאים.

הנבדקים התבקשו לדרג בסולם של 1-5 מהו לדעתם הסיכוי שהמנהיג המכהן כראש ממשלה, על פי זהות ראש הממשלה בתסריט הספציפי, היה מבצע את פעולת המדיניות המתוארת בתסריט (1= סיכוי נמוך מאד.....5= סיכוי גבוה מאד). בתסריטים בהם תוארו ציפי לבני ואביגדור ליברמן כראשי ממשלה, נתבקשו הנבדקים לדרג בסולם של 1-5 באיזו מידה היה קל להם לדמיין את המנהיג מכהן כראש ממשלה בפועל (1= קשה מאד לדמיין....5= קל מאד לדמיין).

משתנים סוציו-אקונומיים: חלק זה פתח את השאלון. הוא כלל שאלות על גיל, מין, שפת האם, ארץ לידה, שנת עלייה, מקום מגורים ומצב סוציו-אקונומי. בתוך שאלות אלו שולבו שאלות על שיוך פוליטי ועל ההצבעה בבחירות האחרונות, והצבעה בהינתן שהבחירות נערכות שוב היום. יש חשיבות רבה לכך שהשאלות על השיוך הפוליטי נכללו במסגרת השאלות המקדמיות, בטרם ידעו הנבדקים מהו נושא המחקר, ומה יישאלו במסגרת השאלות הבאות, בכדי למנוע הטיה.

פרק 4: ממצאים

מערך המחקר:

המחקר התבסס על תוצאות של ניסוי שנערך בקרב מדגם המייצג את הציבור היהודי במדינת ישראל. הניסוי נערך, כאמור לעיל, ע"י שליחת שאלונים מקוונים לקבוצת נבדקים באמצעות פרוייקט "מדגם". להלן נתונים המשווים את התפלגות מאפייני המדגם לפי מין וגיל בהשוואה לנתוני האוכלוסייה בישראל המובאים בשנתון הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) בשנת 2011:

טבלה מס' 2:

קבוצת המדגם	נתוני הלמ"ס	
מגדר		
נשים	53%	51%
גברים	47%	49%
גיל		
15-24	15%	20%
25-34	23%	20%
35-44	18%	16%
45-54	15%	14%
55-64	14%	14%
65+	15%	16%

השוואת קבוצת המדגם לאוכלוסיית ישראל

(1) בדיקת ההקצאה הרנדומלית:

רגרסיה מולטינומיאלית לוגיסטית עם הקצאה לקבוצות הניסוי כמשתנה תלוי, וששת משתני הבקרה הסוציו אקונומיים כמשתנים בלתי תלויים מספקת מודל בלתי מובהק χ^2 ; $p=0.627$; $\text{pseudo } r\text{-square} = 0.019$; $\text{square} = 26.93$. תוצאות אלה תומכות בכך שאין אינדיקציה לקשר בין מאפייני הנשאלים ושיוכם לקבוצות הניסוי.

(2) בדיקת מניפולציות:

על מנת לבדוק האם המניפולציות פעלו כצפוי בחנו התסריטים השונים עוררו ציפיות שונות בקרב הנשאלים. ראשית, ביצענו ניתוח שונות חד גורמי, על מנת לבדוק האם אכן הפעולה המדינית המתוארת עולה בקנה אחד עם הציפיות מן המנהיג הפוליטי אשר הוצג כראש

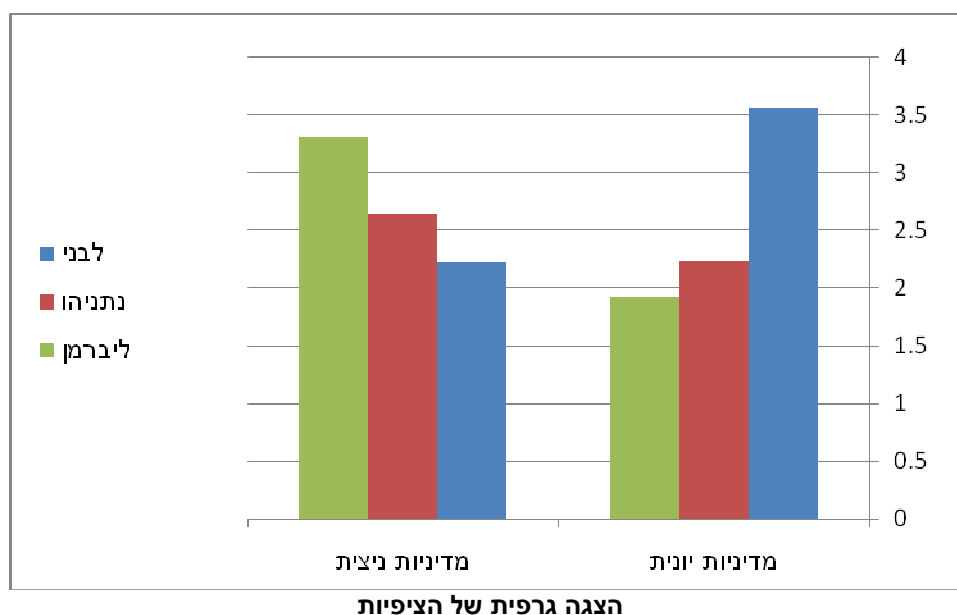
הממשלה המבצע את הפעולה. בדיקה זו הינה הכרחית על מנת לוודא שהתסריטים שהוצגו כניצי יוני אכן נתפסים ככאלה. בדקנו האם ציפי לבני מזוהה כמנהיגה אשר הציפיות ממנה הן לביצוע פעולה יונית מחד, ומאידך האם הציפיות מבנימין נתניהו ואביגדור ליברמן הן כי הם יפעלו באופן ניצי. המניפולציות נמצאו יעילות. עבור המדיניות היונית: מציפי לבני מצופה מדיניות זו במידה הרבה ביותר (M=3.57), אחריה מבנימין נתניהו (M=2.23), ומאביגדור ליברמן מצופה מדיניות זו במידה המועטה ביותר (M=1.92). רמת המובהקות לבדיקה זו עבור המדיניות היונית הינה: $F=42.60$, $p<0.01$. הציפיות לביצוע המדיניות הניצית הן, בסדר יורד, מאביגדור ליברמן (M=3.31), מבנימין נתניהו (M=2.64) ומציפי לבני (M=2.22). רמת המובהקות עבור המדיניות הניצית: $F=15.62$, $p<0.01$. תוצאות אלה מוצגות בטבלה מס' 3, ובתרשים מס' 1.

טבלה מס' 3:

מדיניות ניצית	מדיניות יונית	מנהיג/ מדיניות
2.22	3.57	ציפי לבני
2.64	2.23	בנימין נתניהו
3.31	1.92	אביגדור ליברמן

הצגה סכמתית של מידת הציפיות

תרשים מס' 1:

בדיקה של השינויים במידת הציפיות ממנהיג מסוים עבור שתי פעולות המדיניות מעלה תוצאות מובהקות סטטיסטית עבור לבני וליברמן, אך לא במקרה של נתניהו: בנימין נתניהו: $p = 0.134$, $t = 2.1743$, $diff = .410$; צפי לבני: $p < .001$, $t = 7.335$, $diff = 1.353$; אביגדור ליברמן: $n = 134$, $p < .001$, $t = 6.803$, $diff = 1.385$. תוצאות אלה מצביעות על תפישת נתניהו כ'מרכזי' ביחס לשתי תכניות מדיניות אלה, בעוד שליברמן וליבני נבדלים באופן ברור יותר ביחס אליהן.

3) בדיקת השערת המחקר:

בכדי לבחון מהי מידת ייחוס האחריות אותה ייחסו הנבדקים למנהיג הנוהג כפי המוצג בשאלון עליו ענו, נתבקשו הנבדקים לדרג מהי מידת אחריותו של המנהיג לתוצאות השליליות, והאם הינם סבורים שעליו להתפטר כתוצאה מכך. מאחר וקיים מתאם בין תשובות הנבדקים לשתי שאלות אלו ($r = 0.645$, $p < 0.01$, Chronbach Alpha = .783) יצרנו משתנה חדש המשקלל את שני קודמיו – RA (Responsibility Attribution). בדיקה של קשר סטטיסטי בין RA לבין משתני הבקרה הדמוגרפיים והסוציו אקונומיים ברגרסיה ליניארית העלתה שאין מתאם בין RA למשתנים אחרים למעט רמת ההכנסה אשר נמצאה

בעלת מתאם שלילי למידת ייחוס האשמה ($p=0.006$). מידת ייחוס האחריות (RA) תספק את התשובה לשאלה האם מידת ייחוס האחריות מושפעת מהציפיות מן המנהיג לפעולה. ניתוח הערכים הממוצעים של RA בכל אחת מקבוצות הניסוי מצביע על כך שייחוס האחריות אכן מושפע מן הציפיות לפעולה, בהתאם להשערת המחקר.

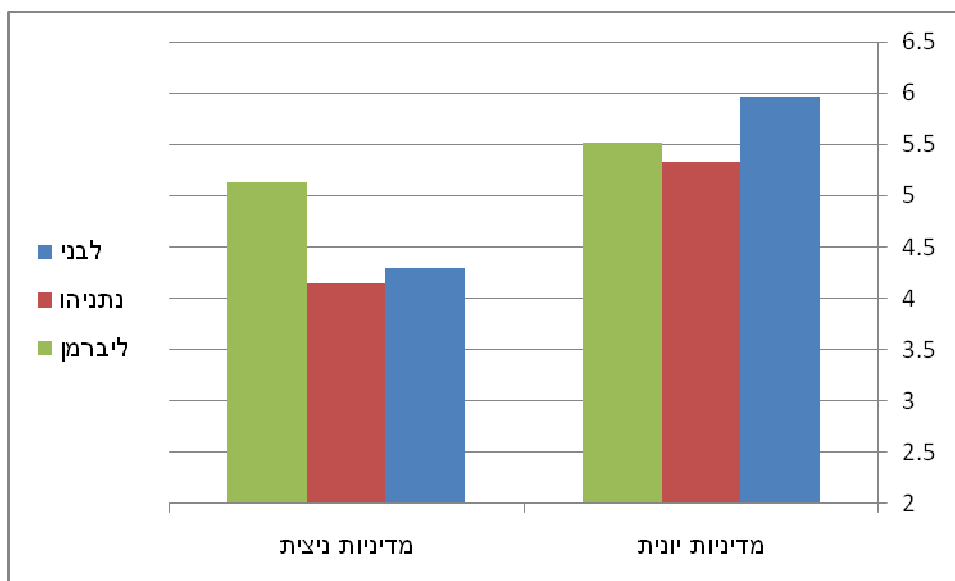
טבלה מס' 4:

מדיניות ניצית	מדיניות יונית	
4.29	5.97	לבני
4.14	5.33	נתניהו
5.13	5.52	ליברמן
4.53	5.61	ממוצע

נתוני מידת ייחוס האחריות

ייחוס האחריות לתוצאות שליליות הנגרמות כתוצאה ממדיניות יונית גבוה ביותר בתרחיש בו ציפי לבני היא ראש הממשלה. מנגד, ייחוס האחריות לתוצאות שליליות הנגרמות כתוצאה ממדיניות ניצית, גבוה יותר בתרחיש בו אביגדור ליברמן הוא ראש הממשלה.

תרשים מס' 2:

מידת ייחוס האחריות למנהיג לפי סוג מדיניות

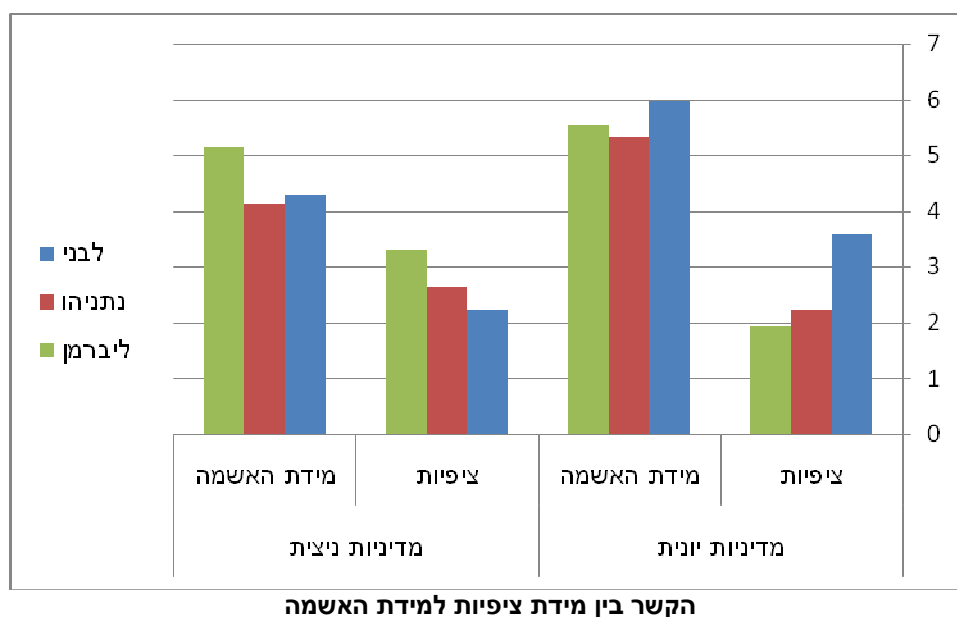
הקשר בין מידת הציפיות לבין מידת ייחוס האחריות

טבלה מס' 5:

מדינות ניצית		מדינות יונית		
מידת האשמה	ציפיות	מידת האשמה	ציפיות	
4.29	2.22	5.97	3.57	ציפי לבני
4.14	2.64	5.33	2.23	בנימין נתניהו
5.13	3.31	5.52	1.92	אביגדור ליברמן

הקשר בין מידת ציפיות למידת ייחוס האחריות

תרשים מס' 3:

כפי שניתן להתרשם מתרשים 3, נראה שקיים קשר בין מידת הציפיות מן המנהיג לפעולה באופן מסוים לבין מידת האחריות המיוחסת לו בגין התוצאות השליליות שאירעו כתוצאה מפעולתו. בתסריט של המדינות היוניות, מידת הציפיות מציפי לבני הינה הגבוהה ביותר, ומידת ייחוס האחריות מתואמת עימה והיא הגבוהה ביותר. בתסריט של המדינות השמאליות, מידת הציפיות מאביגדור ליברמן הינה הגבוהה ביותר, ומידת ייחוס האחריות מתואמת עימה והיא הגבוהה ביותר.

על מנת לבחון קשר זה באופן מפורט יותר, נבדקה רמת ייחוס האשמה ברגרסיה ליניארית, תוך שליטה על משתני בקרה.

טבלה מס' 6: תוצאות רגרסיה ליניארית על מידת ייחוס האשמה

מודל 2	מודל 1	
(0.625) 0.580	(0.623) 0.485	נתניהו X מדיניות ניצית
(0.631) 1.358**	(0.631) 1.292**	ליברמן X מדיניות ניצית
(0.437) -0.600	(0.437) -0.636	נתניהו
(0.445) -0.398	(0.443) -0.449	ליברמן
(0.449) -1.361***	(0.447) -1.675***	מדיניות ניצית
(0.201) 0.154		שיוך פוליטי
(0.101) -0.280**		רמת השתכרות
(0.265) 0.957		מגדר
(0.008) -0.002		גיל
(0.161) 0.190		מידת הדתיות
*(0.146) 0.181		השכלה
(16.740) 9.938	(0.309) 5.971***	Constant
3.31***	5.26***	F
0.084	0.061	R square
406	410	N

* $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.001$

טבלה 6 מציגה תוצאות רגרסיה ליניארית על מידת ייחוס האשמה. בתוך הניתוח הגדרנו משתנה דמה לזהות המנהיג. עבור נתניהו, ליברמן ולבני נבדקה מידת ייחוס האשמה. מודל 1 אומד את האינטראקציות והקשרים בין התנאים של הניסוי (מדיניות ומנהיגים) לבין מידת האשמה. האינטראקציה בין המדיניות לזהות המנהיג נמצאה מובהקת בהשוואה בין ליברמן ללבני ($b = 1.292$, $p = .041$). עם זאת במקרה של בנימין נתניהו לא נמצאה אינטראקציה מובהקת בהשוואה ללבני ($b = .485$, $p = .437$).

מודל 2 מוסיף למודל 1 את משתני הבקרה: השיוך הפוליטי, רמת השתכרות, גיל, מגדר, מידת הדתיות וההשכלה של הנבדקים. הוספת משתני הבקרה לא גרמה לשינוי מהותי בתוצאות הניסוי, משתנה הבקרה היחיד שנמצא מובהק הוא רמת השתכרות: $p = 0.006$. במודל זה, המובהקות של האינטראקציה נתניהו X מדיניות ניצית: $p = 0.354$ ושל האינטראקציה ליברמן X מדיניות ניצית: $p = 0.032$.

נרמול התוצאות

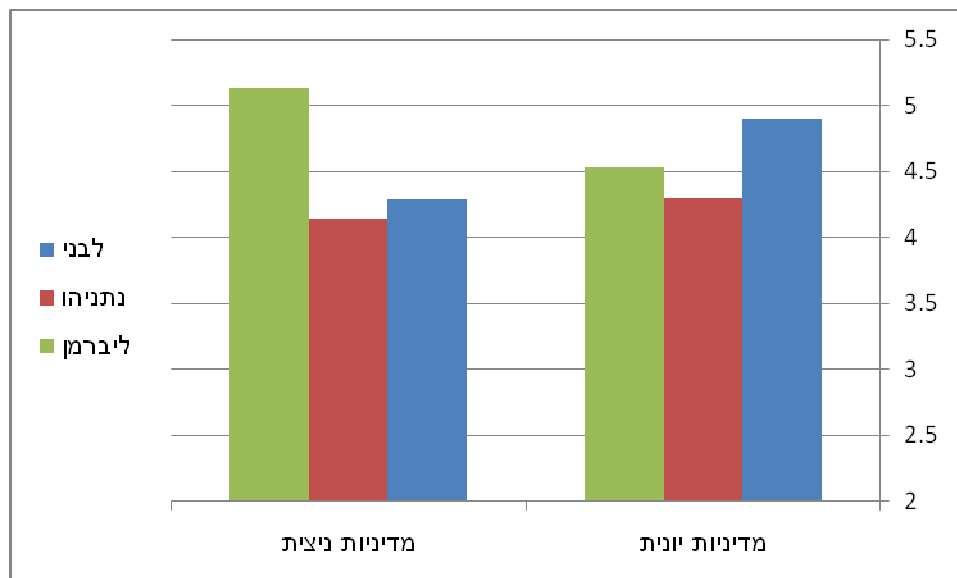
מבט על הממוצעים של מידת ייחוס האחריות (טבלה מס' 4, לעיל) מראה, כי למדיניות ניצית, באופן כללי, מיוחסת פחות אחריות. ה- main effect עומד על 1.087 יחידות RA, או 0.4103 סטיות תקן (SD). על מנת להשוות בין שתי תוכניות המדיניות הפחתנו מאומדן ייחוס האחריות למדיניות היונית של כל מנהיג על בסיס הרגרסיה 0.4103 SD.

טבלה מס' 7:

מדיניות	מדיניות	
ניצית	יונית	
4.29	4.90	לבני
4.14	4.30	נתניהו
5.13	4.53	ליברמן
4.52	4.58	ממוצע

נתוני מידת ייחוס האחריות לאחר נרמול

תרשים מס' 4:

מידת ייחוס האחריות לאחר הנרמול

בדיקה כללית של הקשר בין מידת הציפיות למידת ייחוס האשמה

כפי שראינו, במקרים בהם הוצג בנימין נתניהו כרה"מ, התוצאות שהתקבלו לא היו מובהקות. על מנת לאמוד את השפעת הציפיות הכללית על פני שלושת האישים ושתי תכניות המדיניות, יצרנו משתנה חדש: אי-הלימה. המשתנה בודק הלימה (=0) או אי הלימה (=1), בין פעולה מדינית לזהות המנהיג. הכללת משתנה זה ברגרסיה (והוצאת משתני זהות המנהיגים) מצביעה על קשר שלילי בין חוסר הלימה כנ"ל ובין מידת ייחוס האחריות ברמת מובהקות גבולית של ($p=0.078$). ניתן לסכם ולומר על כי **פחות אחריות מיוחסת אם יש הפתעה מן המהלך בו נקט המנהיג**. כאשר בודקים את האפקט הכללי ללא קבוצות הניסוי בהם הוצג בנימין נתניהו כראש הממשלה, רמת המובהקות עולה ($p=0.034$).

טבלה מס' 8: תוצאות רגרסיה על משתנה אי ההלימה

אפקט ללא נתניהו	אפקט כולל נתניהו	
(0.318) -0.677**	(0.273) -0.483*	אי הלימה
(0.322) -0.908**	(0.277) -1.151***	מדיניות ניצית
(0.259) 0.566	(0.202) 0.004	שיוך פוליטי
(0.125) -0.236*	(0.101) -0.288***	רמת השתכרות
(0.338) 0.187	(0.266) 0.107	מגדר
(0.102) -0.002	(0.008) -0.003	גיל
(0.214) 0.430**	(0.161) 0.171	מידת הדתיות
(0.176) -0.085	(0.146) 0.077	השכלה
(20.381) 10.759	(16.695) 12.186	Constant
3.43***	3.89***	F
0.097	0.072	R square
266	406	N

* $p<0.1$; ** $p<0.05$; *** $p<0.001$

היתכנות התסריט-

כאמור, מכיוון שאחת ממגבלות הניסוי היא העובדה ששני מנהיגים משמשים כראשי ממשלה היפוטטיים, יצרנו משתנה בקרה, אותו נתבקשו הנבדקים לדרג בסולם של 1-5 (=5 קל לדמיין כראש ממשלה), על פי מידת הקושי לדמיין את המנהיג/ה כראש ממשלה (השאלה נשאלה רק בגרסאות בהן לא הוצג בנימין נתניהו כראש הממשלה). משתנה זה מאפשר לבחון האם מידת ההיפותטיות השפיעה על הציפיות הפוליטיות מן המנהיגים, ועל ייחוס האחריות.

בהשוואה זו היה הבדל בין לבני (M=2.61) לליברמן (M=2.11) מובהק ($p=0.001$). חשוב לבדוק האם מידת הקושי לדמיין את המנהיג מכהן כראש ממשלה היפותטי השפיעה על מידת הציפיות ממנו לביצוע תוכנית מדינית ניצית או יונית. אמדנו ברגרסיה ליניארית את הקשר בין מידת הקושי לדמיין את המנהיג כראש ממשלה לבין מידת הציפיות ממנו בשליטה על משתני הבקרה: השיוך הפוליטי, רמת השתכרות, הגיל, המגדר, מידת הדתיות וההשכלה של הנבדקים, לא נמצא קשר כזה ($p=0.517$). תוצאה זו משמעה שלא נמצאה תמיכה לכך שהיותו של ראש הממשלה היפותטי השפיעה על האפקט של המניפולציה. כמו כן, בדקנו את ההשפעה של היות המנהיג ראש ממשלה היפותטי על מידת האשמה המיוחסת לו וכללנו אותה ברגרסיה ליניארית. קשר כזה נמצא מובהק ($p=0.001$). הקשר בין מידת הקושי לדמיין את המנהיג מכהן כראש ממשלה לבין מידת ייחוס האשמה הינו שלילי. עם זאת, למרות שנמצא כי קיים קשר בין מידת ההיפותטיות למידת האשמה, תוצאות הניתוח נמצאו באופן מהותי זהות גם בשליטה על משתנה זה.

פרק 5: דיון וסיכום

עבודה זו בחנה באופן אמפירי האם תהליכים של שיפוטי אשמה מושפעים מן הציפיות ממבצע הפעולה. העדויות המובאות בספרות מצביעות על קיומה של השפעה כזו. ציבור הבוחרים, במגוון דוגמאות מתועדות, נטה לייחס מידת אשמה פחותה למנהיגים אשר ביצעו פעולת מדיניות בלתי צפויה, מבחינתם. להסבר התופעה הוצעו שלושה מגננונים, הראשון אינו פסיכולוגי במהותו ואילו השניים האחרים כן. המנגנון הראשון מסביר את התופעה בכך שאין לבוחרים אופציה אחרת. אופציה של Exit. בשל כך, קיימת הפרדה בין ייחוס האשמה, האשמה אכן מיוחסת, אך אינה משפיעה על ההתנהגות בפועל. הבוחרים לא יעבירו את תמיכתם למפלגה אחרת, למרות הטלת האשמה בשליחיהם. שני ההסברים הנוספים אשר הוצעו, נבדלים מן הראשון בנושא ייחוס האשמה, מידת ייחוס האשמה אכן ממותנת ומופחתת, ע"פ הסברים אלה, אם בשל שיבוש תהליך תיקוף האשמה, ואם בשל המכניזם של "עסקת הייחוס". המנגנון השני מסביר את הפחתת מידת ייחוס האשמה בכך שהנטייה להאשים אכן מושפעת מציפיות, כאשר הציפיות לא תואמות את אשר בוצע בפועל, קיימת נטייה להפחית את מידת האשמה. המנגנון האחרון מספק הסבר המבוסס על נושא "עסקת הייחוס", ומסביר את מידת האשמה המופחתת בשיפוט מחודש של התוצאות השליליות.

השאלה שעניינה אותנו היא האם שיפוטי האשמה וייחוסה אכן הושפעו מן הציפיות לפעולה. השערת המחקר הייתה כי קיימת השפעה כזו. לצורך כך ערכנו ניסוי אשר כלל הצגת תסריט בו ראש ממשלה נוקט בפעולה מדינית הגורמת לתוצאות שליליות. תוצאות הניסוי מצביעות על כך כי קיים קשר בין מידת הציפיות מן המנהיג לפעולה ובין מידת האחריות לתוצאות השליליות המיוחסת לו. תוצאות הניסוי תומכות בהשערת המחקר. ניתן לסכם ולומר כי למנהיג הפועל באופן מפתיע (לא הולם את הציפיות) תיוחס מידה פחותה של אשמה.

מאחר והראנו כי אכן קיימת תופעה של מיתון והפחתת אשמה, כאשר פועל המנהיג באופן מפתיע, נוכל לומר כי מתוצאות הניסוי עולה כי החלופה הראשונה באמצעותה ביקשנו להסביר את התצפיות המובאות בספרות אינה נתמכת על ידי התוצאות, ומנגנון העדר

אופציית ה "Exit" הקובע כי מידת ההאשמה אינה מופחתת, אינו המנגנון הנכון להסבירן . תוצאות הניסוי אכן תומכות בשני המנגנונים האחרים, וניתן להמשיך לחקור איזה מבין שניהם הינו הסבר טוב יותר, אך חקירה זו לא התבצעה במגבלות נייר זה.

מגבלות המחקר:

מגבלה ראשונה היא העובדה שההשוואה נערכה היא בין שלושה מנהיגים פוליטיים אשר הוצגו כראשי ממשלה מכהנים, אך בפועל רק אחד מהם מכהן ככזה, ושני האחרים הינם בבחינת "טוענים לכתר" בלבד. לצורך תיקוף תוצאות הניסוי נבדק עד כמה היה קל לנבדקים לדמיין את ציפי לבני ואביגדור ליברמן כראשי ממשלה, וההשערה נתמכה גם בשליטה על משתנה זה.

המגבלה השנייה היא שהתוצאות במקרה של בנימין נתניהו סוטות משאר התוצאות, הגם ששקלול שלושת האישים יחד מצביע על תמיכה בהשערה ברמת מובהקות גבולית. יתכן שאי-התמיכה בהשערה במקרה של נתניהו קשור בתנאי השני של (2000) Ross המצביע על כך שבמקרה של שחקן קיצוני יותר בזירה הפוליטית, אביגדור ליברמן במקרה שלנו, יקשה על המנהיג להפחית את מידת האשמה המיוחסת לו. לחילופין, יתכן שהעדר פער משמעותי יחסית בציפיות לגבי נתניהו בין שתי תכניות המדיניות, היא שגם הביאה לתוצאה שאינה בהתאם להשערת המחקר.

מגבלה שלישית הינה המגדר השונה של שלושת המנהיגים. בקונטקסט של מנהיגים ישראלים בעלי סיכוי סביר לכהן בתפקיד ראש הממשלה, המנהיגה בצד השמאלי של הרצף האידיאולוגי היא גם אישה. צמד התכונות – אישה ומנהיגה שמאל-מרכזית יוצר אי-ודאות מסוימת לגבי ייחוס תוצאת הניסוי, שכן ייתכן שלנשים מיוחסת מידת אשמה שונה מזו המיוחסת לגברים. עם זאת, העובדה שהתוצאות הניסוי קשורה לא רק לזהות המנהיג אלא להלימה בין עמדתו האידיאולוגית והמדיניות תומכת יותר בכך שזהותה הפוליטית ולא המגדרית היא שהביאה לתוצאות הניסוי.

המלצות למחקר עתידי

עבודה זו מותירה כר נרחב למחקר עתידי. כיוונים אפשריים לחקירה הינם בדיקה של אישים נוספים, מדינות נוספות ותחומי מדיניות אחרים. מחקר נוסף יוכל לשפוך אור על תוצאות ניסוי זה ולגלות האם התוצאות האחרות עקביות והאם המסקנה של מחקר זה הינה כללית. כיוון נוסף הינו חקר המנגנון המסביר את התוצאות בניסיון להבין לעומק כיצד מעצבות הציפיות את שיפוטי האחריות. מבין המנגנונים האפשריים שהוצגו לעיל, יש לבחור את המנגנונים הפסיכולוגיים במהותם, המסבירים את הקשר בין הציפיות לבין ייחוס האשמה ולבחון איזה מהם הוא המסביר את התופעה.

לסיום, ניתן לומר, כי לאחר כתיבת נייר זה, ניתן להבין באופן ברור את הוראתו הפשוטה והאגבית של מפקח המשטרה המהולל רנו בסרט "קזבלנקה" : "Round up the usual suspects".

- Alicke, Mark D. 2000. Culpable Control and the Psychology of Blame, *Psychological Bulletin* 126(4): 556-574
- Anderson, Christopher. 1995. *Blaming the Government: Citizens and the Economy in Five European Democracies*, Armonk, NY: M. E. Sharpe
- Anderson, Christopher J. 2000. Economic voting and political context: a comparative perspective. *Electoral Studies* 19: 151-170
- Bartling, Bjorn, and Urs Fischbacher. 2008. Shifting the Blame: On Delegation and Responsibility, (<http://ssrn.com/abstract=1166544>)
- Dowding, Keith, Peter loyalty: Analytic and empirical developments, *European Journal of Political Research* 37: 469-75
- Felstiner, William L. F., Richard L. Abel, and Austin Sarat. 1980. The Emergence and Transformation of Disputes: Naming, Blaming, Claiming, *Law & Society Review* 15(3-4): 631-654
- Fiorina, Morris P. 1982. Legislative Choice of Regulatory Forms: Legal process or administrative process? *Public Choice* 39(1): 33
- Gibson, J. L. and A. Gouws. 1999. ' Truth and Reconciliation in South Africa: Attributions of Blame and the Struggle over Apartheid ', *American Political Science Review*, 93, 3, 501 – 17.
- Hirschman, Albert O. 1970. *Exit, Voice, and Loyalty*. Cambridge, MA. :HarvardUniversity Press
- Hood, Christopher (2002) The Risk Game and the Blame Game. *Government and Opposition* 37 (1):15
- Hood, Christopher, Will Jennings, Ruth Dixon, Brian Hogwood, and Craig Beeston. 2009. Testing Times: Exploring Staged Responses and the Impact of Blame Management Strategies in Two Exam Fiasco Cases. *European Journal of Political Research* 48: 695-722.
- Hood, Christopher. 2011. *The Blame Game: Spin, Bureaucracy, and Self-Preservation in Government*. Princeton: Princeton University Press

- Kahneman, Daniel, and Dale T. Miller. 1986. Norm Theory: Comparing Reality to Its Alternatives. *Psychological Review* 93(2): 136-153
- Kahneman, D., Knetsch, J. L., & Thaler, R. (1990). Experimental tests of the endowment effect and the Coase Theorem. *Journal of Political Economy* 98: 1325-48
- Kahneman, D., & Frederick, S. (2002). Representativeness revisited: Attribute substitution in intuitive judgment. In T. Gilovich, D. Griffin, & D. Kahneman (Eds.) *Heuristics and biases* (pp. 49-81) New York: Cambridge University Press
- Kahneman, Daniel, and Cass R. Sunstein. 2007. Indignation: Psychology, Politics, Law. In John M. Olin Law & Economics Working Papers. Chicago
- Malhotra, Neil, and Alexander G. Kuo. 2008. Attributing Blame: The Public's Response to Hurricane Katrina. *Journal of Politics* 70(1): 120-135
- Ross, Fiona. 2000. "Beyond left and right": The new partisan politics of welfare. *Governance*, 13(2):155-183
- Rudolph, Thomas J. 2003a. Institutional Context and the Assignment of Political Responsibility, *Journal of Politics* 65(1): 190-215
- Rudolph, Thomas J. 2003b. Who's Responsible for the Economy? The Formation and Consequences of Responsibility Attribution, *American Journal of Political Science* 47(4): 698-713
- Rudolph, Thomas J. 2006. Triangulating Political Responsibility: The Motivated Formation of Responsibility Judgments, *Political Psychology* 27(1): 99-122
- Rudolph, Thomas J. and Tobin Grant. 2002. An Attributional Model of Economic Voting: Evidence from the 2000 Presidential Election, *Political Research Quarterly* 55 (December): 805-823
- Schlenker, Barry R. 1980. *Impression Management*, Monterey, CA: Brooks/Cole
- Schlenker, Barry R., Thomas W. Britt, John Pennington, Rodolfo Murphy, and Kevin Doherty. 1994. The Triangle Model of Responsibility. *Psychological Review* 101 (4): 632-652
- Shamir, M & Arian, A. (1999). Collective identity and electoral competition in Israel, *American Political Science Review* 93, 265-277.

Sulitzeanu-Kenan, Raanan. 2010. Reflection in the Shadow of Blame: When do Politicians Appoint Commissions of Inquiry?, *British Journal of Political Science* 40(3): 613-634.

Sulitzeanu-Kenan, R. and C. Hood. 2005. Blame Avoidance with Adjectives? Motivation, Opportunity, Activity and Outcome, paper presented at the European Consortium of Political Science, Joint Sessions, Granada, April 2005.

Sulitzeanu-Kenan, Raanan and Christopher Hood. 2010. Blame and Blame Avoidance: *Political and Psychological Perspectives*. Unpublished manuscript

Zohlnhöfer, Reimut. 2007. The Politics of Budget Consolidation in Britain and Germany: The Impact of Blame Avoidance Opportunities. *West European Politics* 30(5): 1120-1138

מילון ספיר. 2004. ישראל: איתאב בית הוצאה לאור.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, (2011), שנתון סטטיסטי לישראל, www.Cbs.gov.il,
כניסה בתאריך 1.11.2011.

נספח

השאלון שהוצג לנבדקים (כלל הגרסאות מוצגות בתוך שאלון יחיד)

שלום רב,

אנחנו עורכים סקר קצר לצרכי מחקר

נודה לך על מילוי השאלון

נא לענות על השאלות לפי הסדר

נבקש לא לעבור דף לפני סימון כל התשובות, אין לחזור אחורה לאחר סימון תשובה ומעבר דף.

השאלון מנוסח בלשון זכר ומיועד לשני המינים

אנו מודים לך על עזרתך

חלק ראשון:

לצרכים סטטיסטיים, אנא השלם את הפרטים הבאים:

1. גיל: _____

2. מין: זכר \ נקבה (הקף בעיגול)

3. שפת אם: _____

4. ארץ לידה: _____

5. שנת עלייה: _____

6. יישוב מגורים: _____

חלק שני:

8. כיצד היית מגדיר את עמדותיך הפוליטיות? (הקף בעיגול)

ימין קיצוני	ימין	מרכז	שמאל	שמאל קיצוני
-------------	------	------	------	-------------

9. האם את/ה? (הקף בעיגול)

חילוני	מסורתי	דתי	חרדי
--------	--------	-----	------

10. השכר הממוצע במשק הוא 8,454 ₪. מהי רמת הכנסתך בהשוואה לשכר הממוצע במשק?

הרבה מתחת לממוצע במשק	מעט מתחת לממוצע במשק	השכר הממוצע במשק	הרבה מעל לממוצע במשק	מעט מעל לממוצע במשק
--------------------------	-------------------------	---------------------	-------------------------	------------------------

11. לאיזו מפלגה הצבעת בבחירות האחרונות?

1. קדימה	7. יהדות התורה
2. ליכוד	8. הבית היהודי
3. ישראל ביתנו	9. מר"צ
4. ש"ס	10. רע"מ תע"ל
5. מפלגת העבודה	11. חד"ש
6. איחוד לאומי	12. בל"ד
	13. אחר

12. אילו היו הבחירות מתקיימות היום למי היית מצביע?

1. קדימה	7. יהדות התורה
2. ליכוד	8. הבית היהודי
3. ישראל ביתנו	9. מר"צ
4. ש"ס	10. רע"מ תע"ל
5. מפלגת העבודה	11. חד"ש
6. איחוד לאומי	12. בל"ד
	13. אחר

חלק שלישי:

קרא בבקשה את תיאור המקרה בעיון, וענה בבקשה על השאלות

בהתייחסותך לאירוע המתואר כאן, דמייך כי גב' ציפי לבני מכהנת כראש הממשלה/ מר אביגדור ליברמן מכהן כאש הממשלה/ (במקרה של בנימין נתניהו הוסרה הנחייה זו).

א. תיאור המקרה היוני:

כהערכות למניעת הכרזה במליאת האו"ם על הקמת מדינה פלסטינאית עצמאית, נוהל מו"מ חשאי בין מדינת ישראל והרשות הפלסטינאית, בו סוכם כי הצדדים ינקטו בצעדים בוני אמון ויפעלו בתיאום, ולא באופן חד צדדי. במסגרת זו, קיבלה ראש הממשלה, ציפי ליבני, החלטה על פינוי 7 יישובים בצפון השומרון בהם גרים כ-1,500 איש. נציגי הרשות הסכימו לדחות, לעת עתה, את פעולת ההכרזה על מדינה במליאת האו"ם.

שבעת היישובים פונו בתוך כחודשיים מעת ההחלטה והשליטה בשטח נמסרה לידי הרשות הפלסטינאית.

כשבוע לאחר מסירת השטח, הוציאו פעילי החמאס בגדה שרשרת פיגועים, מן השטח שפונה בצפון השומרון לכיוון הכביש המוביל אל עפולה ובית שאן. בפיגועים אלו נהרגו שבעה ישראלים. כשבועיים לאחר מכן, חדרה חוליית מחבלים מכפר בצפון השומרון אל בית במושב סמוך לעפולה, שם רצחה בשנתם שני בני זוג בשנות ה-60 לחייהם.

א. תיאור המקרה הניצי:

בתום ישיבת הממשלה השבועית, בה דנה הממשלה באפשרות כי הפלסטינים יכריזו באופן חד צדדי על הקמת מדינה עצמאית שבירתה ירושלים, הודיע ראש הממשלה, הגב' ציפי ליבני, כי בכוונתה לקדם, באופן מעשי, מהלך חד צדדי מקדים אשר יכלול סיפוח של גושי ההתיישבות היהודית הגדולים בגדה-מעלה אדומים, גוש עציון ואריאל, והחלת החוק הישראלי עליהם במלואו.

במהלך השבוע שלאחר הודעת רה"מ, פרצו התפרעויות ברחבי הגדה. בשלושה פיגועי ירי נהרגו שבעה ישראלים. כשבוע וחצי לאחר הודעת רה"מ, חדרה חוליית מחבלים לבית בישוב כוכב יאיר, שם רצחה בשנתם שני בני זוג בשנות ה-60 לחייהם.

ב. שאלות

באיזו מידה אתה רואה את ראש הממשלה הגב' ציפי ליבני כאחראית לתוצאות הפיגועים?

דרג בסולם 1 - 10 את מידת אחריותו כאשר 1 משמעו "כלל לא אחראי", ו 10 משמעו "מאד אחראי"

מאד אחראי										כלל לא אחראי
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	

האם אתה חושב שעל ראש הממשלה הגב' ציפי ליבני להתפטר עקב תוצאות הפיגועים?

דרג בסולם 1 - 10 את עמדתך כאשר 1 משמעו "לא צריך להתפטר", ו 10 משמעו "צריך להתפטר"

לא צריך להתפטר										צריך להתפטר
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

מה לדעתך הסיכוי שהגב' ציפי ליבני, בתור ראש ממשלה, הייתה מאשרת פינוי של 7 יישובים בצפון השומרון בהם גרים בסה"כ 1,500 איש במסגרת צעדים בוני אמון מול הרשות הפלשתינית?

דרג את הערכתך בסולם הבא כאשר 1 משמעו "סיכוי נמוך מאד" ו 5 משמעו "סיכוי גבוה מאד"

סיכוי גבוה מאד					סיכוי נמוך מאד
5	4	3	2	1	

מדוע?

באיזו מידה היה קל לך לדמיין את הגב' ציפי ליבני מכהנת כראש ממשלה?

דרג את תשובתך בסולם הבא כאשר 1 משמעו "קשה מאד" ו 5 משמעו "קל מאד"

קשה מאד					קל מאד
1	2	3	4	5	

מדוע?
